

УДК 028.5:005.745](477-25)

Ірина Хемчян,
завідувач відділу наукового і прикладного бібліотекознавства
ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського

Міжвідомча співпраця: шляхи взаємодії

Центральною бібліотекою ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою України ім. В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України за сприяння Головного управління культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Головного управління освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та Національної академії педагогічних наук України проведено міський науково-практичний семінар "Взаємодія дитячих та шкільних бібліотек міста Києва у реалізації основних положень Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання".

Головною метою заходу є покращення співпраці та взаємодії столичних дитячих і шкільних бібліотек м. Києва у реалізації державної політики з розв'язання проблеми зниження читацької активності дітей. Актуальність проблематики семінару обумовлена головними завданнями, визначеними у Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року.

На семінарі були розглянуті питання, пов'язані зі стратегією заохочення дітей до систематичного читання, підвищенням їхньої читацької компетентності, розвитком зацікавленості у користуванні бібліотекою. Особлива увага була приділена розгляду пріоритетних напрямів діяльності дитячих і шкільних бібліотек, зокрема застосуванню сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

У роботі міського науково-практичного семінару взяли участь директор Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва, кандидат історичних наук В. Копанєва, завідувач відділу наукового і прикладного бібліотекознавства Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського І. Хемчян, фахівці Національної бібліотеки України для дітей — заступник директора Т. Шамаріна та завідувач відділу Н. Дзюба, методист вищої категорії Інституту інноваційних технологій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Ж. Петрова, методист Головного управління освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) Г. Косар, заступники директорів з питань обслуговування дітей ЦБС районів м. Києва, методисти з бібліотечних фондів районних управлінь освіти і науки, шкільні бібліотекарі, представники видань "Освіта України" та "Шкільна бібліотека плюс".

Відкрила семінар директор Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва, кандидат історичних наук В. Копанєва. У своєму виступі "Дитяча бібліотека на шляху до суспільства знань" вона наголосила на тому, що дитяча книгозбірня є інформаційним, культурно-просвітницьким та освітнім закладом, орієнтованим насамперед на

формування та задоволення культурних і пізнавальних потреб дітей та підлітків, залучення їх до читання. Доповідачка розказала про досвід Німеччини, Франції, Нідерландів, Індії, в яких діють різноманітні цільові програми з підтримки читання. Особливу увагу Вікторія Олександрівна приділила розгляду досвіду Великої Британії, де здійснені програми "The Big Read", "Bookstart"; США, де впровадили ефективну програму заохочення дитячого читання "Book It!"; Норвегії, де прийнята державна програма "Культурний рюкзак", та Росії, в якій діє Національна програма підтримки і розвитку читання на період до 2020 року. Всі ці програми, зазначила виступаюча, спрямовані на створення в цих країнах атмосфери, де читання є модним і престижним. Загалом, у більшості зарубіжних країн програми читання, підтримки писемності — це ключові напрями культурної політики. Відомо, що на реалізацію цих національних читацьких програм працюють усі засоби інформації, весь механізм держави; існує волонтерський рух з просування книги та читання як культурної норми.

Донедавна Україна залишалась практично єдиною європейською країною, де не приймалось ніяких рішень щодо підтримки читання з боку держави. Розроблення у 2009 році Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року сприятиме просуванню читання серед тих верств населення, які "не читають" або "мало читають", та активізації роботи дитячих і шкільних бібліотек у цьому напрямі. Доповідачка також висловила сподівання на підтримку урядом нашої держави ініціативи вчених, освітян та бібліотекарів, які виступили з пропозицією підтримки читання та створення Всеукраїнського центру дослідження літератури для дітей та юнацтва, який би долучився до вирішення назрілих в Україні проблем, пов'язаних із процесами викладання літератури у середній школі, виданням української книги для дітей та юнацтва, з її написанням та перекладом на високому літературному рівні, а також забезпечував би якісно нове критично-наукове, педагогічно-методичне дослідження літератури в усіх її аспектах. Наприкінці свого виступу Вікторія Олександрівна сказала: "Влучний вислів "Дитина читає — Україна процвітає!" має стати девізом втілення національної концепції підтримки читання".

Заступник директора Національної бібліотеки України для дітей Т. Шамаріна у своїй доповіді "Державна політика щодо питань дитячого читання", продовжуючи тему, підняту попередньою доповідачкою, зупинилася саме на реалізації основних положень Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року та на проекті Державної програми підтримки читання, розробленні якої було ініційоване Міністерством культури і туризму. Тетяна Василівна наголосила, що у розробленні

програми брали активну участь Національна бібліотека України для дітей, Державна бібліотека України для юнацтва, а також президент форуму видавців О. Коваль, а до обговорення документа були залучені фахівці провідних бібліотек нашої держави. Доповідачка також повідомила присутнім, що згадана Програма поки що не затверджена урядом, але є надія на те, що найближчим часом це відбудеться. Т. Шамаріна розповіла й про заходи, які проводяться Національною бібліотекою України для дітей та обласними дитячими бібліотеками в контексті основних завдань Програми.

Головним проблемам зменшення інтересу до читання у нашій державі був присвячений виступ завідувачки відділу наукової і прикладної бібліотекознавства Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського І. Хемчян. Вона зазначила, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головний координаційний, науково-методичний та науково-інформаційний центр мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України й Національної академії педагогічних наук України добре усвідомлює наслідки цієї проблеми не лише для інтелектуального, а й для економічного та соціально-політичного розвитку нашого суспільства. Безумовно, тільки раціональна, науково-обґрунтована, соціально орієнтована, фінансово забезпечена комплексна програма підтримки і розвитку читання зможе суттєво змінити в суспільстві, а також у державних структурах ставлення до книжкової й читацької культури. Програма має стати стартовим майданчиком для планомірної та логічно-послідовної діяльності з підтримки розвитку читання в нашій країні. Завдяки їй буде створений ключовий інструмент для ефективного управління у цій галузі, чіткого розподілення завдань щодо розвитку інфраструктури читання між державою, громадськими організаціями та бізнесом, створена система моніторингу, яка б уможливила виявлення проблеми та визначення пріоритетів у їх вирішенні. Ірина Іванівна особливу увагу приділила ролі шкільної бібліотеки у розвитку дитячого читання. Вона повідомила, що в 2010 році за ініціативою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та за підтримки Національної академії педагогічних наук України і Міністерства освіти і науки, молоді та спорту вперше в Україні проведено паспортизацію шкільних бібліотек. Як свідчать її результати, нині в нашій державі функціонує 17 399 шкільних бібліотек. Це найбільша складова мережі освітянських бібліотек, яка забезпечує інформаційні потреби учасників навчально-виховного процесу, зокрема дітей (учнів). Головною метою діяльності шкільних бібліотек є інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу закладів середньої освіти та надання користувачам вільного доступу до вітчизняного і світового інформаційного ресурсу. Крім того, шкільні бібліотеки виконують сутнісні та прикладні бібліотечні функції, зокрема інформаційну, освітню, культурологічну, виховну та інші. Серед різноманітних питань виховання проблема дитячого читання посідає одне з вагомих місць. Але, як свідчить інформація, отримана в результаті проведеної паспортизації, більшість шкільних бібліотек України сьогодні практично не є центрами читацького розвитку. Це обумовлено недостатнім цільовим фінансуванням насамперед комплектування їхніх фондів. Вони практично не оновлюються, через що не спроможні сповна задовольняти інформаційні потреби учасників навчально-виховного процесу. Сьогодні у шкільних бібліотеках переважають застарілі видання, гостро стоїть проблема забезпечення літературою для програмного читання, сучасними довідковими виданнями, літературою з психолого-педагогічних питань для вчителів, періодичними виданнями як для вчителів, так і для учнів. На жаль, Державна програма поповнення бібліотечних фондів (2002), яка була законодавчою підставою для надання бібліотекам кош-

тів на поповнення фондів, не торкнулася шкільних бібліотек. Також не дуже спрацювала Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004—2010 роки, одним із завдань якої було поповнення фондів бібліотек новими документами. Доповідачка коротко зупинилась на стані фондів 453 шкільних бібліотек м. Києва, зазначивши, що їхній сукупний бібліотечний фонд (станом на 21.04.2010) налічує 4 307 732 пр. документів (без урахування підручників), з них 71% видань надійшли до 1995 року. Але останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості нових надходжень літератури до фондів столичних шкільних бібліотек. Так, у 2009 році за сприяння Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації та прийнятої програми "Освіта столиці 2006—2010 рр." до фондів шкільних бібліотек надійшло 159 427 нових документів. Того самого року за рахунок спонсорів та батьківських коштів шкільні бібліотеки придбали 19 631 видання. У середньому бібліотечний фонд кожної бібліотеки поповнився на 395 документів; на жаль, у цілому по Україні, як уже зазначалось, ситуація з поповненням фондів шкільних бібліотек значно гірша, ніж у Києві.

На нашу думку, обговорення на колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України інформаційно-аналітичної довідки, підготовленої ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за результатами паспортизації шкільних бібліотек України, сприятиме повноцінному та якісному формуванню інформаційних ресурсів та удосконаленню діяльності шкільних бібліотек в цілому.

І. Хемчян роздала учасникам заходу черговий випуск газети "Шкільна бібліотека плюс", зазначивши, що це науково-методичне видання виходить з 2003 року за сприяння ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і на його шпальтах постійно друкуються матеріали з питань дитячого читання. Також виступаюча презентувала дайджест публікацій фахової преси "Дитяче читання", підготовлений до семінару співробітниками відділу наукового і прикладного бібліотекознавства, і рекомендувала використати його у своїй роботі. Адже більшість дитячих і шкільних бібліотек через брак коштів не передплачують фахових періодичних видань, що перешкоджає підвищенню професійної самоосвіти їхніх працівників.

Цікавою і актуальною для присутніх була доповідь "Створення і використання ресурсів Інтернету, електронних каталогів та баз даних", виголошена завідувачем відділу каталогізування Національної бібліотеки України для дітей Н. Дзюбою. Вона зазначила, що XXI століття — ера інформаційного суспільства. Останнім часом інформація все частіше визначається як основний ресурс майбутнього, яким володіють лише ті члени суспільства, які мають необхідні знання і добре підготовлені до навігації в інформаційному просторі. Тому так важливо вже змалечку виховувати у дитини любов до книги, формувати необхідність одержання знань, прищеплювати навички самостійного пошуку інформації, формувати вміння її ефективного збирання, систематизації, обміну з іншими користувачами. Діти — саме та категорія, яка націлена на майбутнє, адже саме вони більш охоче та легше оволодівають новими інформаційними технологіями. Їм доведеться жити вже не в постіндустріальному, а в інформаційному суспільстві, основною ознакою якого є утвердження культу знань. Наталія Йосипівна зупинилася на питаннях залучення дітей до читання у віртуальному просторі. Вона розповіла про те, що сьогодні 33 провідні дитячі бібліотеки мають веб-сайти в Інтернеті. Представляючи на них власні інформаційні ресурси, вони забезпечують вільний доступ до них протягом 24 годин на добу. Вдало розроблені сайти набувають популярності у дітей. Адже користуючись ними, вони не тільки отримують необхідну інформацію, а й мають можливість долучитися до дискусії,

запропонувати свою тему для обговорення, надавати свої матеріали, задавати питання, обмінюватись думками. Виступ Наталії Йосипівни супроводжувався презентацією, де було представлено сайти Національної бібліотеки України для дітей, Херсонської, Львівської та Миколаївської обласних бібліотек для дітей та проекти "Освітній навігатор" (корпоративний проект бібліотек Рівненщини) й "Он-ляндія — безпечна веб-країна" (програма ініційована Коаліцією за безпеку дітей в Інтернеті, що заснована компанією "Майкрософт Україна" в рамках програми "Партнерство в навчанні").

Про інноваційну діяльність шкільних бібліотек у формуванні читацької культури учнів йшлося у виступі методиста вищої категорії Інституту інноваційних технологій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Ж. Петрової, яка розповіла про щорічну Всеукраїнську акцію "Живи, книго!", що проводиться у загальноосвітніх навчальних закладах з 1999 року для посилення ролі книги в безперервному освітньому процесі виховання бережливого ставлення до книги, формування в учнівської молоді культури читання та підвищення статусу шкільних бібліотек. Доповідачка наголосила, що минулорічні матеріали учасників акції свідчать про те, що нині шкільним бібліотекарям у популяризації книг значну допомогу надають саме інформаційно-комунікаційні технології. Сьогодні їх можна вважати тим новим способом передавання знань, що відповідає якісно новому змісту розвитку, виховання та навчання дитини. Ці технології розширюють межі доступу до будь-якої інформації, сприяють підвищенню інтересу до читання, вихованню самостійності та відповідальності, розвитку дисципліни, інтелектуальної діяльності у дітей та забезпечують інтерактивність, що впливає на розширення і поглиблення знань учнів.

Більшість поданих на четвертий етап акції матеріалів були підкріплені мультимедійними презентаціями, авторами яких є бібліотекарі та учні загальноосвітніх навчальних закладів. Метою використання цих матеріалів є візуалізація інформації про видатних письменників (Тараса Шевченка, Лесю Українку, Олександра Довженка, Анну Ахматову та інших); презентація різноманітних форм роботи з читачами (бібліотечних уроків, літературної гри, лото, літературного вернісажу, класної години та інших). Крім того, комп'ютерні технології дають бібліотекарям змогу трансформувати деякі традиційні форми роботи у новітні віртуальні літературні виставки, екскурсії, мандрівки сторінками книг тощо. Жанна Григорівна представила учасникам семінару окремі презентаційні матеріали, зокрема ознайомила з досвідом бібліотекаря СШ I—III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови м. Севастополя Л. Єсипенко, яка стала переможцем Всеукраїнської акції "Живи, книго!" у 2009/2010 навчальному році у номінації "За найкращі авторські мультимедійні матеріали". З найкращими презентаційними матеріалами учасників Всеукраїнської акції "Живи, книго!" 2009/2010 навчального року, наголосила Ж. Петрова, можна ознайомитись на офіційному сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (<http://www.iitzo.gov.ua>) у розділі "Бібліотека загальноосвітнього навчального закладу". На завершення свого виступу доповідачка зазначила, що, враховуючи наявні позитивні результати, організаційний комітет Всеукраїнської акції "Живи, книго!" має надію за підсумками 2010/2011 навчального року зібрати більше інноваційного досвіду роботи бібліотекарів з метою його популяризації.

М. Кульчицька, головний бібліотекар відділу КДЧ, МБА та нестационарного обслуговування читачів пункту видачі № 288, та бібліотекар першої категорії Т. Прудка відповідного відділу філіалу № 308 Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва поділилися досвідом співпраці зі шкільними бібліотеками у вихованні культури

читання в учнів. Вони зазначили, що у своїй діяльності намагаються застосовувати інноваційні форми популяризації читання, що базуються на вікових і психолого-педагогічних основах розвитку дитини і допомагають у формуванні її особистості. З цією метою проводять спільні творчі акції, які сприяють вихованню у юних користувачів літературного смаку, звички читати гарні книжки, демонструють можливості бібліотек як центрів дитячого читання.

Методист управління освіти Шевченківської районної у м. Києві державної адміністрації Т. Глінка виголосила доповідь "Співпраця дитячих та шкільних бібліотек з питання залучення школярів до читання". Доповідачка зазначила, що через зміну підходів до навчання, які передбачають самостійний пошук інформації, запити учнів значно ускладнилися, і це зобов'язує шкільні бібліотеки приділяти особливу увагу якості бібліотечних фондів та бібліотечно-інформаційному обслуговуванню. У зв'язку з цим навантаження на шкільні бібліотеки збільшується, адже вони мають працювати як з основним фондом, так і з фондом підручників, займатись комплектуванням, опрацюванням, обслуговуванням, методичною та масовою роботою, вести каталог та картотеку, тим більше — створювати їх в електронній формі, освоювати інформаційно-комунікативні технології тощо. Тому, на її думку, об'єднання спільних зусиль шкільних і дитячих бібліотек допоможе у вирішенні одного з важливих завдань — залучення школярів до читання та формування у них високого рівня інформаційної культури. Тетяна Валеріївна наголосила, що коли фахівці шкільних і дитячих бібліотек є однодумцями, тоді це приносить позитивні результати. Також доповідачка розказала про творчу співпрацю шкільних бібліотек Шевченківського району з Національною бібліотекою України для дітей, Державною науково-педагогічною бібліотекою України ім. В. О. Сухомлинського і Центральною бібліотекою ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва.

Методист управління освіти Деснянської районної у м. Києві державної адміністрації Наталія Федорівна Осадчук приділила увагу використанню шкільними бібліотеками мультимедійних технологій у залученні дітей до читання. Вона продемонструвала бібліотечний урок "Книга — машина часу", який підготувала завідувачка шкільної бібліотеки ЗОШ № 275 м. Києва Л. Прохорова. У представленій роботі одночасно були використані текст, звук, музика, анімація, що сприяло кращому сприйняттю інформації. Учасники заходу дали високу оцінку представленій роботі і запропонували впровадити її в практику роботи дитячих та шкільних бібліотек Києва.

Зацікавленість у учасників семінару викликали доповіді заступника директора з питань обслуговування дітей ЦБС Печерського району м. Києва Н. Феса "Виховання інформаційно-бібліографічної культури в бібліотеках для дітей ЦБС Печерського району" та завідувача бібліотеки НВК "Домінанта" Дніпровського району С. Мелкозерової "З досвіду роботи НВК "Домінанта" Дніпровського району зі стимулювання читацької активності учнів", в яких було висвітлено практичний досвід роботи бібліотек в оптимізації процесу залучення дітей до читання.

Підбиваючи підсумки проведеного заходу, його учасники окреслили шляхи взаємодії та спільної діяльності дитячих та шкільних бібліотек щодо роботи із залучення дітей м. Києва до читання. Присутні взяли активну участь у підготовці та обговоренні рекомендацій семінару, в яких констатувалося, що досягненню поставленої мети сприятимуть:

- взаємодія Головного управління культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Головного управління освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та

Національної академії педагогічних наук України у реалізації основних завдань Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року;

- розроблення плану спільної діяльності Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо науково-методичного та інформаційного забезпечення дитячих і шкільних бібліотек м. Києва;
- творча співпраця провідних бібліотек України: Національної бібліотеки України для дітей, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського і Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва у заохоченні підростаючого покоління до систематичного читання;
- спрямування спільних зусиль столичних дитячих та шкільних бібліотек м. Києва на якісне бібліотечно-інформаційне обслуговування користувача-дитини;
- оптимізація співпраці між заступниками директорів ЦБС районів м. Києва з питань обслуговування дітей та методистів з бібліотечних фондів район-

них управлінь освіти і науки щодо спільної діяльності із залучення дітей до читання;

- відкриття на веб-сайті Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва рубрики, присвяченої проблемам дитячого читання;
- використання інформаційного ресурсу кабінету бібліотекознавства ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського для підвищення професійної компетентності та самоосвіти фахівців-керівників дитячим читанням;
- проведення постійно діючого семінару з проблем дитячого читання для заступників директорів з питань обслуговування дітей ЦБС районів м. Києва та методистів з бібліотечних фондів районних управлінь освіти і науки (із залученням науковців НАПН України, фахівців провідних дитячих та освітянських бібліотек);
- ведення постійно діючої рубрики з питань дитячого читання на шпальтах науково-методичного видання "Шкільна бібліотека плюс".

Надійшла в редакцію 11 квітня 2011 року